

Likovna dokumentacija v predšolskem obdobju

Doroteja Šlebinger, dipl. vzg. pred. otrok, Vrtec Benedikt

V vrtcu se zelo pogosto srečujemo z umetnostjo kot področjem kurikuluma. Otrokom ponujamo različne dejavnosti, kjer v igrivem, raziskovalnem svetu spoznavajo različna področja umetnosti. Otroci so ustvarjalni na veliko načinov in se izražajo, komunicirajo v risbi, plesu, gibanju, dramatizaciji ipd. Zelo pogosto posegajo po likovnih materialih, ki jih imamo vedno na razpolago. Kadar so dejavnosti načrtovane s strani vzgojitelja, pa imajo možnost spoznati nove tehnike, barve in materiale. Večina njihovih izdelkov kasneje krasi prostore vrtca. Zelo pomembna je vloga vzgojitelja, da opazuje otroke pri nastajanju likovnih del in da se pravilno odziva na njihovo srečanje z umetnostjo. Vzgojitelj mora ustvarjati prijetno vzdušje in medsebojno zaupanje pri vrednotenju otrokovega likovnega dela.

Uvod

Potreba po risanju je pri otroku tako razvita kot potreba po igri, gibanju in govoru. Njegove risbe so domišljjsko zelo bogate. V njih zmore vse, kar hoče. In prav zato odrasli včasih težko razumemo njene razsežnosti. Otrokova likovna ustvarjalnost nima meja. Izraža se pri njegovem risanju, slikanju, oblikovanju in barvanju. Otroci po vsem svetu se v svojih risbah izražajo enako, le njihove risbe se razlikujejo po motiviki, ki je značilna za okolje, v katerem živijo. V otroški risbi lahko zasledimo pomembne zakonitosti otrokovega celostnega duševnega in telesnega razvoja. Otrok z govorico risbe najpristneje, čeprav pogosto v zelo preprosti likovni tehniki, in najhitreje izrazi tisto, česar ustno ne zna ali ne zmore. S svojo risbo se tudi na svojstven način izraža, ne da bi se tega zavedal (Pogačnik Toličič 1986).

Risba je pristi izraz otrokovega sveta in enkratnosti otroštva. Iz njegove risbe lahko odrasli razberemo otrokovo čustveno doživljanje in veselje, pa tudi njegove stiske, ki so nam pogosto uganka. Če govorico otrokove risbe pravočasno spoznamo in jo razumemo, mu lahko pomagamo. Hkrati se mu tudi približamo, ga spoznamo in tako z njim zaživimo polno. (Pogačnik Toličič 1986).

Razumevanje umetnosti

Otrok se umetnostno izraža v likovni, glasbeni, plesni ali dramski dejavnosti. Na vseh področjih je ustvarjalen, če mu pustimo dovolj časa za raziskovanje in spoznavanje sveta umetnosti. Z dobrim opazovanjem vzgojitelj spozna otrokove zmožnosti in kje je posamezni otrok v razvojni stopnji. Nudi mu spodbudno učno okolje pri slikanju, risanju, petju, plesu, igranju na instrumente ali dramski igri. Pri spodbudnem učnem okolju niso pomembni samo didaktični pripomočki, ampak namensko organizirani in urejeni prostor, še posebej igralnica.

Otrok v umetnosti lahko predstavi svoja najbolj skrita počutja in čustvene vsebine, natančno opiše ali predstavi neki dogodek ali stvar, lahko se posveča estetskim vidikom, izrazi svojo etično presojo o sebi, dogodku ali pa eksperimentira z umetniškim jezikom. Pri tem postopno izkuša kompleksna področja realnega sveta skozi majhne obvladljive delčke in spozna sebe kot samostojnega oblikovalca simbolov in ustvarjalca, svoja dela pa kot pomembne in trajnejše produkte. Z njimi prispeva k oblikovanju okolja, zaradi česar doživlja svojo vlogo v skupnosti kot smiselno in gradi samozavest.

»Izkušnje na področju umetnosti so zaradi celovitosti doživljanja in ustvarjanja pomemben dejavnik uravnovešenega otrokovega razvoja in duševnega zdravja« (Bahovec et. al. 2008, 38).

V kotičku za umetnost so otroci dejavni in kreativni: slikajo s čopiči, rišejo z različnimi materiali na različne površine, uporabljajo lepilo, škarje, papir, krede, plastelin in druge izdelke. Kotiček za umetnost prispeva k vsem področjem razvoja: čustvenemu, fizičnemu, socialnemu, intelektualnemu in kreativnosti.

Vloga vzgojitelja

Dovzetnost vzgojiteljev se kaže v otrokovem zadovoljstvu (aktivnost vzgojitelja pozitivno vpliva na otrokovo dejavnost), ustreznem ravnanju (otrokovo ravnanje na vzgojiteljevo vzpodbudo) in pripravljenosti (čas med otrokovim dejanjem in vzgojiteljevim odzivom). Občutljivi vzgojitelji so pozorni na otrokov temperament, razvojno stopnjo in na razpoloženje.

Otrok je po naravi nagnjen k igrivemu raziskovanju. Vloga odraslih je, da to potrebo zadovolji z vzpodbudnim učnim okoljem in razvojnimi interakcijami. Te naloge za vzgojitelja niso enostavne, vendar le tako nastajajo otroška umetniška dela, ki

kažejo drugačnost in izvirnost. Pomembno je, da imajo otroci dovolj časa za dejavnosti in da vzgojitelji v skladu z načelom različnosti omogočijo, da je posamezen otrok dejaven na tistem področju, kjer kaže osebni interes.

»Odrasli otrokovih del ne ocenjujejo, komentirajo, grajajo, prav tako ga nikoli ne spodbujajo k ustvarjanju shematične vsečne, običajne, prilagojene oblike in ga tudi pretirano ne hvalijo. Otrokova estetska presoja jih zanima, vendar vanjo ne posegajo. Zavedajo se, da je otroku proces nastajanja dela pomembnejši od rezultata« (Bahovec et. al. 2008, 46).

Vzgojitelj naj bo pozoren na naslednje:

- vsak otrok naj ima dovolj prostora,
- otrok naj izbira med barvami, podlagami in dejavnostmi,
- naj sedi zraven otroka, ki potrebuje spodbudo,
- naj se odziva otrokom, ki delajo,
- naj omogoči otrokom čas in svobodo,
- delo se lahko spodbuja ob glasbi,
- izdelki se razstavijo v višini otrok,
- spodbuja se otroke pri pospravljanju.

»Odrasli ustvarjajo prijazno vzdušje medsebojnega zaupanja, s čimer otroka spodbujajo k odprtosti in želji po izražanju. Varen in svoboden otrok razvija in udejanja svoje ustvarjalne in razvojne potenciale na sebi lasten način. Odrasli otrokovo ustvarjalnost pričakujejo in negujejo na nivojih vsebine, zamišljanja, oblikovanja in sprejemanja. Podpirajo ga v in k individualni izbiri prioritete področja umetnosti, iniciativi, ustvarjalnih in drznih idejah, radovednosti in izvirnosti. Prepoznajo otrokove specifične potenciale in limite, ker jih otrok kaže skozi umetniške dejavnosti, prepoznane umetniške nadarjenosti pa spodbujajo in po potrebi poskrbijo zanje ali svetujejo dodatno ustrezno edukacijo. Umetniško/estetsko doživljanje razumejo kot neposredno dožemanje s čuti, kjer doživetja in oblike niso doživete v logičnem, biološkem in etičnem pomenu, marveč kot užitek, ki nudi globljo izpolnitev. Za tenkočutno doživljanje in ustvarjanje umetnosti je namreč potrebna povečana pozornost, torej zbrano poslušanje, opazovanje, tipanje, ki omogoča večanje senzibilnosti, ozaveščanje estetskega doživljanja in spoznavanje bogastva, ki ga prinaša tak stik s svetom« (Bahovec et. al. 2008, 46–47).

»Poleg tenkočutnega doživljanja in zaznavanja zamišljanje in predstavljanje umetniškega dela temelji tudi na bogatih predstavah. Hkrati mu omogočajo, da gradi predstave o posameznih umetniških vejah, umetnosti kot celoti, izražanju, komunikaciji, bogati in pogloblja pa tudi predstave o svetu, življenju, kulturi, sebi ter o povezanosti s

skupnostjo in svetom. Omogočiti je treba, da otrok v umetnosti izraža svoj intimni svet in komunicira z okoljem spontano, neposredno in individualno« (Bahovec et. al. 2008, 47).

Motivacija

Motivacija je dejanje opogumljanja nekoga, ki izvrši tisto, kar mora in česar ne bi mogel začeti ali končati sam. Ko nekoga motivirate k nekemu dejanju, gradite na njegovi skriti notranji želji, da bi to storil. Po vedenjski teoriji lahko človek motivira drugega človeka preprosto s tem, da zaželeno ravnanje nadgradi, nezaželenega pa kaznuje ali prezre. Izkustvena teorija trdi, da ljudi najbolj motivirajo stvari, ki budijo njihovo radovednost, jih zanimajo ali se jim zdijo zabavne. Ljudi motivirata k dejanjem dve vrsti nagrad: notranje in zunanje nagrade. Notranje nagrade so naša neotipljiva čustva, ki nas motivirajo, kot na primer sreča, priznanje, izpolnitev, ljubezen, razumevanje, mir in odobravanje. Notranje nagrade so za dolgoročno motivacijo najbolj osrečujoče in najmočnejše. Vendar pa jih je tudi najtežje izvajati, ker zahtevajo aktivno vlaganje čustvene energije. Zunanje nagrade so otipljivi predmeti, ki nas motivirajo, vključno z denarjem, priznanji, napredovanji in darili. Zunanje nagrade je zelo lahko dajati in so močni kratkotrajni motivatorji (Sang 2001).

Dejavnosti

Za izvedbo dveh dejavnosti sem izbrala enega izmed otrok. Pri štirih letih je njegov likovni razvoj zelo napreden, saj so vsa njegova dela nadpovprečna. Dečkova mama pravi: »Že kot dvoletni otrok je najraje čečkal s svinčnikom in barvicami po papirju. Niso ga zanimali avtomobili, ampak likovni pripomočki. Že takrat smo doma ugotovili, da ga zanima umetnost in da je nadarjen«.

Prva dejavnost je slika, na kateri je štiriletni deček naredil letalo.

Dečku je bil ponujen naravni material. Izbral je lahko suho listje, storže, mah, smrekove in macesnove vejice, žir, orehe, vejice in lubje različnih dreves. Za temeljno ali likovno ploskev mu je bila dana podlaga A3 format (blokov list). Za lepljenje sem mu dala lepilo mekol. Na to pravokotno ploskev je lahko upodabljal po lastni izbiri. S prej navedenim naravnim materialom se je lahko srečeval z različnimi nenavadnimi oblikami likovnih ploskev. Ker je velikost likovne ploskve v predšolskem obdobju odvisna od starostne stopnje otrok in izbrane likovne tehnike, sem zato dečku ponudila A3 format. Njegovo likovno delo je bilo spontano.

V okolju, ki nas obdaja, in v likovni umetnosti se srečujemo z oblikami, ki so omejene s svojimi zunanjimi mejami. Eno od prvih stopenj razumevanja oblike je razlikovanje med ozadjem in figuro.

Slika 1: Letalo

Večinoma zaznamo figuro kot obliko, ozadje pa le redko. Oblike zaznamo z gledanjem (v zgodnjem predšolskem obdobju tudi s čutom tipa). Točka je orisna likovna prvina, ki jo zaradi njene izhodiščne vloge imenujemo tudi prapravina. Točka pritegne in zadrži pogled na sebi, vendar ne izraža gibanja. Na sliki letala je točka uprizorjena z mahom na sredini trupa.

V tem primeru imamo ostre, okrogle, trde, mehke in organske oblike. Otroku sem omogočila raziskovanje oblik v naravi in v lastnih likovnih delih. Na sliki se odraža tudi simetrična oblika.

Otrok je začel na gosto lepiti kostanjeve liste in povedal je, da je to trup letala. Ko je lepil mah, je rekel, da so to ljudje v letalu, ki gledajo skozi okna, te je ustvaril z žirom. Orehe je dal na konico lista, ter rekel, da je to pilot. Nato je povedal, da letalo ne more leteti brez kril, zato je vzel dva storža, jih pravokotno postavil glede na trup letala in ponosno povedal, da zdaj lahko leti. Vzel je smrekove vejice, jih nalepil ob letalu in mi razložil, da letalo leti med oblaki. Rekel je, da so te vejice oblaki. Vprašala sem ga, zakaj se je odločil za letalo. Odgovoril mi je, da ima zelo rad letala, in ko bo velik, želi voziti letala. Nato mi je začel pripovedovati, kakšne igranje ima doma, med njimi je polno letal, tudi letalo na daljinca, tako da sem iz njegovih besed razbrala, da je res navdušen nad letali, zato pa se je tudi odločil, da naredi letalo.

Razvojna stopnja njegovega likovnega izražanja, je stopnja izražanja s kombiniranjem simbolov oz. stopnja shematičnega prikazovanja, ki je značilna za obdobje od tretjega do šestega leta. Ker je v likovni kompoziciji pomemben tudi položaj likovnih enot (na ploskvi ali v prostoru), je iz slike razvidno, da je motiv (letalo) postavil tako, da lahko sklepamo, da zna izkoristiti prostor (v tem primeru list papirja).

Pravilno je tudi izbral velikost motiva. Pri sestavi likovne kompozicije analiziramo njeno obliko. V tem primeru je likovna kompozicija vezana na specifično likovno ploskev in je trikotna.

Pri drugi dejavnosti je deček naslikal ogenj.

Ponudila sem mu tempera barve, pri čemer je lahko izbiral med mnogimi različnimi barvami. Na razpolago je imel tudi paleto za mešanje barv, čopiče, različne kose blaga, lepilo mekol in lonček z vodo. Ploskev je bila A3 format (blok list). Otrok se je odločil za rumeno barvo, ki pa je ni mešal z vodo, tako kot vode ni uporabljal tudi pri ostalih barvah.

Rumena barva spada med tople barve. Njena lastnost je, da je barva sonca, svetlobe in optimizma, ki poživlja, aktivira in osvobaja pred strahovi. Ohranja budnost in spodbuja koncentracijo, simbolizira ustvarjalnost in modrost. Spodbuja motoriko, njena pomembna lastnost pa je komunikativnost. Opazila sem, da deček velikokrat vzame oziroma uporabi rumeno barvo, kar kaže tudi na njegove osebnostne lastnosti, saj je zelo komunikativen otrok in zelo popularen med vrstniki, je poln optimizma, zelo ustvarjalen in vedno osredotočen na opravljanje naloge. Z različnim gibanjem roke je puščal sledi črt. Uporabljal je le en čopič, čeprav jih je imel na razpolago veliko več. S čopičem je delal črte gor in dol, ter levo in desno in s tem povzročal horizontalni lok z vertikalami in tudi desno kotno strukturo.

Ponudila sem mu tempera barve, pri čemer je lahko izbiral med mnogimi različnimi barvami. Na razpolago je imel tudi paleto za mešanje barv, čopiče, različne kose blaga, lepilo mekol in lonček z vodo. Ploskev je bila A3 format (blok list). Otrok se je odločil za rumeno barvo, ki pa je ni mešal z vodo, tako kot vode ni uporabljal tudi pri ostalih barvah.

Slika 2: Ogenj (nastajanje)

Slika 3: Ogenj (nadaljevanje)

Iz slike tri je razvidno, da je dodal rdečo in svetlo rjavo barvo. Rdeča je barva življenja, strasti, veselja, odločnosti in moči. Rdeča je topla barva. Rdeče linije niso povezane, ampak so ločene med seboj. Rjava barva je zmes osnovnih barv in barvnih mešanic v raznih odtenkih, zato seveda ne spada med osnovne barve. Temeljna likovna prvina v tej sliki je črta, ki je posledica gibanja čopiča. Otrok je raziskoval različne debeline, smeri in dolžine barvnih črt, s čimer je ustvarjal kontrast med barvami. Če primerjamo rjavo in rdečo je to kontrast barve proti barvi, če pa vzamemo celoto, pa je to komplementarni kontrast. Z gibanjem čopiča je ustvarjal mehke oblike.

Na sliki štiri vidimo, da so črte naslikane zelo na gosto. Otrok je imel na voljo različne barve blaga, vendar se je odločil za črnega in ob tem povedal, da so drva črna, ko gorijo, in s tem tudi povedal, da je naslikal ogenj. Dečkove besede: »Z babico sva pekla kekse in zraven ima stari štedilnik, v katerega daje drva. Jaz sem stal zraven nje in videl, kako je dajala drva v štedilnik in ta so gorela. Ogenj je bil rumen

Slika 4: Ogenj (končni izdelek)

in rdeč. Ko so bila vrata štedilnika odprta, je ven šla vročina. Babica ni pustila, da bi dolgo gledal, kako gorijo drva. Bilo mi je zelo zanimivo«.

Črni koščki blaga so določene točke na sliki. Iz slike štiri je razvidno, da je likovna kompozicija vezana na specifično likovno ploskev in je prosta. Likovno področje je slikarstvo. Deček se je s sliko približal ognju, takemu, kot v naravi. Zelo lepo je izrabil podano ploskev, saj je elemente slike razporedil po celotni površini.

Zaključek

Velikokrat se vzgojiteljice premalo poslužujemo naravnih materialov in uporabljamo preveč umetnega. Ugotovila sem, da moramo otroku ponuditi dovolj časa za lastno ustvarjanje in jih pri tem motivirati na pravi način. Ne smemo jim vedno že v naprej »servirati«, kaj naj počnejo, in jih motiti pri ustvarjanju. Vse, kar potrebujejo, je nudenje ustrezne podpore.

Minili so tisti časi, ko je bilo nekaj let šolanja dovolj in so nam veččine, ki smo se jih takrat naučili, zadostovale za vse življenje. Svet se čedalje hitreje spreminja. V majhnih otrocih je dovolj radovednosti in samozavesti, da preizkušajo nove reči. Ne sramujejo se in ne bojijo se delati napak. Ustvarjalni ljudje se teh sposobnosti oklepajo vse življenje. Otrok, ki so ga spodbujali k ustvarjalnosti, bo verjetno ostal tak in se bo prilagajal spreminjajočemu se svetu (Einon 2002).

LITERATURA:

Bahovec, E. et al. (2008): *Kurikulum za vrtce*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Einon, D. (2002): *Ustvarjalen otrok*. Tržič: Učila International.

Pogačnik Toličič, S. (1986): *Govorica otroške risbe*. Zveza prijateljev mladine Slovenije.

Sang Kim, H. (2001): *1001 Način, kako motivirati sebe in druge*. Ljubljana: Založba Tuma.

